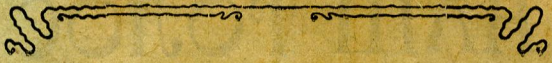

~~33.073.~~

~~СМ~~

Юліян Бачинський.

ВЗАЇМНІ ВІДНОСИНИ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНИХ ПАРТІЙ, УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ, В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

611

(Відбитка з „Нашого Голосу“)

Львів. Библиотека
АН. УРСР

Михайло Сидоренко

ЛЬВІВ 1910

„Друкарня Удїлова“, ул. Коперника ч. 20.

НАШ ГОЛОС

орган українських соц.-демократій
Росії і Австрії.

Виходить раз на місяць, в розмірі
від 3 аркушів друку.

Передплата:

Для Австрії і Німеччини: 5 кор. річно;
2·50 кор. піврічно; поодиноке чис-
ло 50 сот.

Для Росії: 3 руб. річно; 2 руб. півріч-
но; поодиноке число 30 коп.

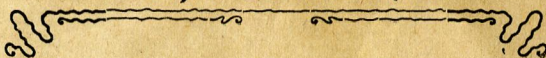
Для Америки: 2 долляри річно; 1 до-
ляр піврічно.

Адреса Редакції і Адміні-
страції: НАШ ГОЛОС ул.
Собеського 3, Львів, Австрія.

06,10

~~33.073.~~

Юліян Бачинський.

ВЗАЇМНІ ВІДНОСИНИ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНИХ ПАРТІЙ, УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ, В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

119

(Відбитка з „Нашого Голосу“)

Львів. Бібліотека
АН УРСР

ЛЬВІВ 1910

„Друкарня Удїлова“, ул. Коперника ч. 20.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Жите міського робітництва в східній Галичині зложилось так, що раз-по-раз зводить українського робітника з польським, чи в варштатах при роботі, чи поза варштатом — в боротьбі о ліпші услівя праці і життя в загалі, в стрейках, демонстраціях, маніфестаціях, чи в кінци — в приватнім, товариськім житю, а навіть родиннім.

Ся спільність житєвих інтересів міського пролетаріяту повела за собою се, що національні ріжницї між українським пролетаріятом а польським стали поволи затирати ся. Се виявилось передовсім в мові: українське робітництво, стрічаючись усюди в місті з польською мовою, почало само єї уживати — в публичнім житю, а декуди, приміром в більших містах, як от у Львові, почало уживати єї ще й в приватнім житю, а навіть і родиннім. І се остаточно довело до того, що усе мійське робітництво, принаймій на внї, прибрало оден національний характер — польський. Се не значить ще, щоби тим українське робітництво затратило було цілком почутє своєї національности — воно мимо того, що почало уживати в публичнім а навіть в приватнім і родиннім житю польську мову, почувало дальше себе українським, тільки, безпечно, те почутє значно ослабло.

Цілком можливе, що пробуваючи довше в такій неукраїнській атмосфері, усе українське робітництво остаточно таки цілком спольонїзувало-б ся. Так одначе не стало ся. Саме, можна би сказати в пору, станули сему два чинники на перешкодї, і то не лише так, що спинили сю денационалізаційну струю, але противно, викликали серед українського робітництва нову, як-раз українську струю, яка раз пробившись, вже не уставала, а раз-в-раз змагалась. Чинниками сими були: заложене (в 1899 р.) української

соціал-демократичної партії і безнастанний, свіжий наплив з сіл до міст, свідомого вже національно, українського робітництва.

Заложене української соц. демократичної партії (для Галичини і Буковини) було наслідком глибоко відчутій виднішими українськими соціал демократами у Львові і в провінціальних містах, потреби стягнення усього українського пролетаріату, в Галичині і в Буковині, до одної української соц. демократичної організації, якраз задля ширення між ним — так між давним, осілим вже по містах, як і між саме новоприбуваючим до міст а свідомим вже національно, українським робітництвом — соціалістичної думки. Та й сам вже організаційний статут австрійської соціальної демократії, прийнятий в 1897 р. на Конгресі в Відні, вказував їм се.

Сей статут австрійської соціал-демократії опер, як знаємо, партійну організацію австрійського робітництва на національній основі: розділив австрійську соціалдемократію на національні фракції, запоручаючи кожній з них повну автономію в полагоджуваню своїх внутрішніх справ, на своїм національнім терені, при помочи своїх власних виконавчих Управ і своїх (національних) Конгресів. Загально-австрійському Екзекутивному Комітетови і загально-австрійським Конгресам задержав лише полагоджуване загально-австрійських робітничих справ, дотикаючих загального політичного робітничого руху. Повстали отже тоді автономні фракції: німецька, чеська, словінська і італійська — в західній Австрії, а в Галичині, існуюча до того часу соціалістична організація „Галицька соціалістична партія“, що гуртовала дотепер в собі спільно українське і польське робітництво, переназвалась на „Польську соц. демократичну партію Галичини і Шлеска“.

Коли справа так станула, з'явилась перед лицем українських соціал-демократів, що працювали дотепер спільно з польськими товаришами в „Галицькій соціалістичній партії“, konieczність організувати українське робітництво в своїй, автономній, українській соц. демократичній партії. В противнім случаю значило би, що годять ся, з одної сторони — на цілковите спольщене того українського робітництва, що з'організоване було дотепер в „Галицькій соціалістичній партії“, що однак, зі згляду на

тенденції національного розвитку українського народу, було би, по просто, політичним злочином, — а з другої сторони — що годять ся віддати новопробиваючі ряди українського, свідомого вже національно, робітництва, під впливи націоналістичних українських організацій, національно-демократичної і радикальної, ну, і — духовенства. І одно і друге було неможливе. Так і прийшло до заложення (в 1899 р.) „Української соц. демократичної партії Галичини і Буковини“.

Заложене і перші стадії розвитку української соц. демократичної партії, получене було з немалими трудностями. Перша і найбільша трудність була та, що українське робітництво, з'організоване дотепер в „Галицькій соціалістичній партії“ (ся партія, хоч на внї мала характер польський, то ані формально такою не була, ані фактично ні — бо була мішаною, польсько-українською), надто вже звикло було до своїх дотеперішних партійних інституцій, дотеперішних партійних товаришів і провідників, які всі опинились в новій польській соц. демократичній партії, а властиво, остались при старій, бо партія осталась такою самою що перше, лише назву змінено: з „Галицької соціалістичної партії“ стала „Польською соц. демократичною партією Галичини і Шлеска“. Тож тяжко було їм зривати з нею, з котрою так зжились. Та навіть і деяким найвиднішим провідникам українського робітництва, що також були дотепер і працювали в „Галицькій соціалістичній партії“, як прим. т. Миколі Ганкевичови, а опісьля т. Семенови Вітикови і ще иншим, рівнож бракло сил усунутись з неї, і вони, хоч приступили до заложення української партії, таки дальше остались в сій, властиво старій, але — вже польській партії. Нічо дивного, що оставались там і українські робітники, коли бачили, що й їх провідники там дальше остають.

Другою трудностію було те, що все треба було на ново починати, — всі партійні інституції, хоч двигнені спільною працею, заходами і грошем українського і польського робітництва і їх провідників, остались при польській партії, — на українську не перейшло нічо.

Не меншою перешкодою в розвитку партії було ще й те, що, коли польська партія в східній Галичині, отже на

терені українським, силою дійсних обставин, працювати могла лише там, де є польське робітництво, то є по містах, отже вся її енергія організаційна і агітаційна ограничалась лише на міста, — на українську, в силу тих самих обставин, припав цілий терен східної Галичини, і міста і села. Забрало отже діячів партійних: організаторів, агітаторів і цілого ряду інших партійних боеків, потрібних для складного функціонування і розвою партійного життя.

В кінці, великою перешкодою в нормальнім розвою партії було се, що українська партія, як партія поневоленого народу, вже тим самим находила ся, і тепер ще находить ся, в гірших услівях розвою, як партія народу пануючого — польського. Се-ж загально звісна річ.

Якже-ж уложили ся відносини між українською а польською соц. демократією — від часу, як пролетаріят український і польський в східній Галичині, отримав дві автономні, національні соц. демократичні організації — українську і польську?

З разу, відносини укладались мирно, однак — „мирно“ в спеціальнім значіню, в тім значіню, що поки українська партія, задля своєї слабости, в наслідок висше наведених причин, існувала більше формально, як фактично і своє життя зазначувала лише видаванем партійного органу, двотижневника „Воля“ і українськими промовама в більш урочистих хвилях, прим. при святкованю 1. Мая, поти польська партія се, радше формальне, ісоване української партії приймала цілком радо до відомости. Тай чому ж би ні? — Сеж не шкодило, а навіть красше виглядало, коли при якій маніфестації, або демонстрації, заявлявсь не лише польський робучий люд, але й український. Але, коли з часом, українська партія, помимо таких тяжких условин, серед яких приходилось їй розвивати ся, таки почула вже в собі настільки сил, що не хотіла довше бути лише прикрасою для святочних обходів або маніфестацій, аранжованих польською партією а забажала, бо й уважала се як конечне, самій розпочати й вести активну й безпосередно партійну роботу серед українського пролетаріату, не лише сільського але й міського, отже власне там, де був терен польської партії, і стала икликати до української партії українського робітника,

тоді стрінулась вже з рішучим veto польської партії. Бо ту, в місті, польська партія уважала себе — правда, офіційно ні, але в практичному партійному життю, на підставі, так сказати-б, звичаєвого права — за репрезентанта і речника мійського пролетаріату, і викликуване мійського українського робітника до української партії, робота серед українського робітництва, його самостійні виступи, видавались їй, себ-то польським товаришам, як... ломане партійної солідарности, націоналістичним сепаратизмом, шовінізмом і т. п. Так і почали вибухати із за сего раз-пораз між обома партіями конфлікти.

Зразу ті конфлікти були ще незначні. Українська партія не мала ще у той час на стільки змоги, отже і смілости, щоби ставити спірні справи відразу „на вістрю меча“. По правді сказати, так ставити справу й не було ще кому. Тих членів партії, що бажали ясно, отверто ставити справу відносин української партії до польської, тих „націоналістів“, було ще так мало... а тих знова, що обстоювали єдність акції українського і польського робітництва, було так багато, а з поміж них, власне репрезентанти сеї об'єднуючої (з польською партією) політики, виробили собі, завдяки своїй визначній участі, через довший ряд літ, в робітничім русі, так значний авторитет між загалом робітників, українських і польських, що виступати виразно, у той час, з „націоналістичними сепаратизмами“, було й неможливо й „неполітично“. Се таки „свої“ відразу здавилиб. Тож зразу, всякі виринаючі конфлікти між українською а польською партією були дуже незначні і їх скоро полагоджувано, звичайно в простий спосіб, або всі ті „претенсії“ „націоналістів“ по просто ігноровано або виперсвадовувано ім їх. І ті „націоналісти“ мусіли смиратись. Вони ще не мали на кім оперти ся.

Якоюж-бо була тоді ся українська партія? — Вона ще була тоді справді слаба. Передовсім те українське робітництво, що вже перше з'організоване було в „Галицькій соціалістичній партії“, оставалось, задивлене в своїх давних провідників, дальше в польській партії і стягало ще туди нові ряди, не освідомленого ще національно українського робітництва. Ті знова ряди свіжо-напливаючого до міст українського робітництва, освідомленого

вже національно — але ще не з'організованого (по селах) в партії, переходили, не бажаючи стати „хвостом польської партії“, до національно-демократичної і радикальної партії. До української соц. демократичної партії признавалась лише дуже мала, незначна частина їх. Не скріплялась партія навіть приростом з так зв. інтелігентних кругів, з молодіжи студентської, яка могла би дати значну підмогу партії, особливо в тій її початковій стадії розвою, даючи їй сили агітаційні, організаторські чи пропагаторські. Вони, ті „інтелігенти“, зражені явною нехіттю до них провідників партії, тих „обединителів“, задля їх, мовляв, „націоналізму“, „шовінізму“ і т. п. то знач. задля того, що хотіли бути українськими соціал-демократами і працювати для українського робітництва і в українській партії, відсувались від партії і поволи, відірвані від неї, стративши з нею сполуку, а невироблені ще як сьлід партійно, бо їй не було ще коли — звичайно, як люди молоді й студенти — опинювались там, де не були вже наражені задля їх „націоналізму“ на глум зі сторони провідників — в радикальній партії а навіть і в національно-демократичній...

Ось така була ся партія в тім часі. Не диво, що ті члени партії — „націоналісти“, не могли ще ставити справу відносин української партії до польської на „вістрію меча“, і по кождім конфлікті, рад-не-рад мусіли — смиритись. Не було ще їм на кім оперти ся.

✓ Та, хоч як некорисно укладались умовини для розвою української соц. демократичної партії, то прецінь таки партія, хоч поволи, хоч незначно, а все таки зростала, і що важне, мійське сьвідоме українське робітництво, хоч поволи а постійно скріпляло партію і навіть що-раз більше стало надавати характер партії. Видно се на складі делегатів на Конгресах партії. Зразу переважало, і то значно, на тих Конгресах сільське представництво, але дальше, з кождим сьлідуючим Конгресом, представництво робітників мійських що-раз більше змагалось, а на посьліднім Конгресі (в 1909 р.) воно вже так перевищило числом своїх делегатів представництво сільських робітників, що цілий Конгрес прийняв характер Конгресу мійських робітників. Се не значить, що пред-

ставництво сільського робітництва було менше як на попередніх Конгресах, лише відношене одних до других так значно перемирнілось.

Сей очевидний зріст партії і очевидне скріплене її мійським елементом — так очевидним стало се доперва в посьлідних роках — конечно, муєло вплинути на становиско, з одної сторони — „націоналістичної“ групи партії до групи обстоюючої обеднюючу політику з польською партією, а з другої сторони — цілої української партії до партії польської. Ті „націоналісти“, що до недавна по просто не чули ще під ногами ґрунту і все муєли піддавати ся волі групи репрезентуючої обеднюючу (з польською партією) політику, і через те політика сеї групи була так сказатиб — офіційною політикою партії, побачили, що вже час виступити виразно і отверто в імя інтересів української партії, без згляду на се, як задивлятись будуть і як віднесуть ся до сего політиці партії, польська партія. Тож бажаючи стати на власних ногах, рішились перевести усюди, де є українське робітництво, самостійну партийну організацію, оперту на власнім партийнім організаційнім статуті. Почали отже закладати усюди по містах партийні Місцеві Комітети, для веденя самостійної місцевої партийної роботи і політики а в тих робітничих інституціях, де стикають ся українські робітники з польськими, прим. в Заводових (фахових) організаціях, або в Касах хорих¹⁾, стали домагатись відповідного заступництва, в управі, українських робітників,

1) Каси хорих се інституції для несеня лікарської помочи робітникам. До них належати муєть усі несамотійно працюючі, отже усі робітники і то навіть з так зв. інтелігентних заводів. Ті Каси можуть бути або повітові, або мійські, або заводові (для робітників одного заводу) і навіть яка небудь фабрика може мати для своїх робітників осібну Касу, але всі ті Каси муєть опирати ся і бути ведені пісьля норм приписаних державним законом про Каси хорих. Оплати до тих Кас нормують ся пісьля спеціальних скаль, але ту оплату в $\frac{2}{3}$ часті платить робітник а в $\frac{1}{3}$ підприємець. Заряди Кас виходять з вибору в двох куріях: $\frac{2}{3}$ членів Заряду вибирає курія робітничая а $\frac{1}{3}$ членів — курія підприємців.

признання їм там їх національних прав, а партії — признання в тих інституціях впливу, рівнорядного з впливом польської партії.

У Сей виступ українських товаришів був сензацією для товаришів польських. Загально відчутю се між ними як втручуване в їх „стан посіданя“. Сего вправді публично не виявлено і офіційально польська партія проти сего виступати не могла, бо ті жаданя і заміри українських товаришів випливали з організаційного статуту української партії і як проста консеквенція існуваня партії, існуваня котрої вона заперечувати не могла і не сміла. Зате поодиноким товаришам польським, польська партія уст заткати не могла і вони „приватно“, кождий на свій спосіб, стали реагувати на ті „сепаратистичні“ заходи українських товаришів.

Такі розпочались нові що-раз-то частійші і що-раз острійші конфлікти між українськими а польськими товаришами.

У Почалися ті конфлікти насамперед при засновуваню в важнійших робітничих центрах (містах) українських Місцевих Комітетів. Від заснованя тих Комітетів розпочали власне українські товариші свою нову організаційну роботу. Дальше, поновлювались ті конфлікти при жаданях українських товаришів в Заводових (фахових) Товариствах признаня їм там національних прав, признаня офіційально рівнорядности української мови з польською мовою так для поодиноких членів, Українців, як і в урядованю Товариств. В кінци, при жаданю відповідного заступництва українських товаришів в Касах хорих, які здобула соціал-демократія, і то заступництва не лише в Зарядах але й в урядничих тілах Кас, деби не лише польська але й українська партія могла примістити своїх агітаторів, дати їм матеріяльне забезпечене.

У всіх тих заходах українських товаришів стрінулись вони зі сторони польських товаришів з повною нехитю і відмовою, зразу ще й з насмішками і глумом, які далеко-далеко відбігали від соц. демократичного кличу „братерства народів“ а дуже часто зближались в сторону націоналістичних оргій польської народовой демократії. І се велось всюди і постійно не лише на провінції але й у Львові¹⁾.

1) Як далеко посунулась ся нехитю польських товаришів до українських жадань, можна бачити з сего, що навіть такі жаданя, як зало-

Сі конфлікти в спільних партійних інституціях між товаришами польськими і українськими перенеслися опісля і до Управ партійних і то між Управами польської і української партії і до Управи самої української партії — між групою „націоналістів“ а групою обстоючою об'єднуючу політику партії з партією польською.

✓ Конфлікти між Управами обох партій (на території східної Галичини) повставали з того, що інстанції партійні (Місцевий і Окружний Комітет) у Львові польської партії, почали супроти рівнорядних українських інстанцій львівських (Місцевого Комітету і Екзекутиви) уживати тактики демонстративного ігнорування їх, тактики трактованя їх *per non sunt*. Се появлялось при різних нагодах. Приміром:

✓ В загально-австрійським статуті організаційнім є постанова, що в місцевостях, де живуть робітники кількох народностей, партійні інстанції дотичних національних організацій мають висилати на засідання партійних інстанцій других організацій свого делегата. Ся постанова є на те, щоби партійний рух в даній місцевості міг у всіх тих національних організаціях проводитись рівнобіжно і одноцільно. Держачись сеї постанови, український львівський Місцевий Комітет, що року, уконституовавшись на ново, повідомляв о своїм складі польський львівський Місцевий Комітет і, визначаючи від себе делегата на засідання польського Комітету, жадав рівночасно визначеня на засідання українського Комітету делегата Комітету польського. Та, польський Комітет систематично ігнорував сі повідомленя і зазиви, і не то що не вислав свого делегата, але навіть не відповідав на письма українського Комітету і систематично не повідомляв його про склад свого Комітету. І поступав так мимо того, що головою його, сього польського Комітету, був... т. М. Ганкевич. Колиж в 1909 р. український М. Комі-

жене при бібліотеках Заводових Товариств українського відділу (з українських партійних видавництв), викликували у Відділів Товариств обурене і ті жадања відкидувано, та ще й при акомпаніяменті різних насмішливих уваг. А навіть і українські афіши з зазивами на віча, які уряджувала українська партія, навіть ті афіши, вивішені на стінах локалів Заводових Товариств, разили очи польських товаришів і вони ті афіши здирали зі стін.

тет на сю систематичну мовчанку заповів польському Комітетови, що таке поступоване його спонукає український Комітет зірвати з ним всякі зносини і рух між львівським українським робітництвом буде вести без згляду на польський Комітет і евентуально проти рішень і заряджень польського Комітету, польський Комітет на хвилику отямив ся і зараз вислав на засідане українського Комітету свого делегата, однак на те, як показало ся, щоб сей делегат по тім одинюкім разі знова більше не показував ся.

А даліше: коли при нагоді посьлідних виборів до львівської міської Ради, Український Комітет зажадав утвореня спільного виборчого комітету і визначив до него своїх делегатів, польський М. Комітет, хоч, правда, згодив ся на такий спільний комітет і такий комітет уконституовав ся, то українські делегати не могли на засіданнях того комітету, з виїмком першого, брати участи, бо ніяк не могли довідати ся, коли сей комітет має засідання — мимо того, що до того комітету, з рамени польського М. Комітету, належав знова... т. М. Ганкевич.

І в звичайній партійній роботі польський М. Комітет систематично поминав український Комітет: усю партійну роботу вів даліше між загалом львівських робітників, і польських і українських, без порозуміння з українським М. Комітетом. Щоби-ж однак втягнути до сеї своєї акції і українських робітників, хапав ся такої хитрости, що перестав на своїх оголошеннях, відозвах і т. п. підписувати ся „М. Комітет польської партії соц. демократичної“ або „польська соц. дем. партія“, а прийняв нову, коротшу назву: „Komitet soc. demokratycznej partyi“. Тим думав піддати українським робітникам улуду, що се, мовляв, зазив чи оголошене не виключно польської партії, але спільні — польської і української, отже — і українські робітники повинні йти за зазивом того „Комітету“.

Та не лише нисні партійні інстанції польської партії почали так відносити ся до рівнорядних інстанцій української партії. Ту саму політичну тактику супроти української партії проводила й найвисша виконавча інстанція польської партії — її Екзекутива. Згадаю ту лише звісний поступок Екзекутиви польської партії при ставленю

соц. демократичних кандидатів на послів при посьлідних виборах до австрійського парламенту. ✓

Українська Екзекутива, опираючись на тім, що українське робітництво в містах, в східній Галичині, як не перевисшає, то на певно дорівнює числом польським робітникам, рішала була поставити також і в мійських виборчих округах своїх кандидатів, між ними одного у Львові. І саме на Львів поставила була, як свого кандидата, найбільш з усіх соц. демократів (так польських як і українських) заслуженого в львівським робітничім русі, т. М. Ганкевича. І певна була, що т. М. Ганкевич, так много ще заслужений спеціально в польській партії, буде радо й польською Екзекутивою попертий. Тимчасом показалось, що польська Екзекутива, саме задля того, що т. М. Ганкевич — Українець, рішучо відкинула сю кандидатуру і поставила свого кандидата т. Й. Гудеца, мотивуючи свій відказ тим, що мійські виборчі округи „польські округи“, тож лише польські кандидатури можуть в них бути ставлені¹⁾. Т. М. Ганкевич уступив і його кандидатура відпала. Обу-рене серед української партії і серед загалу львівських робітників, навіть польських, було незвичайне, та Екзекутива польська заявила рішучо, що від своїх постанов не відступить і обуреним польським робітникам наказала мовчати... Рівночасно визначила ще і в інших виборчих мійських округах, де були шанси, що соц. демократичний кандидат зможе перейти, своїх кандидатів — самих Поляків.

Українська Екзекутива оголосила протест проти сего нахабного поступку польської Екзекутиви, але — своїх кандидатів в тих округах вже не ставила, бо тоді напевно вже не вийшов би ані український ані польський кандидат. Всеж таки, бажаючи зазначити рівне право української партії до міст, поставила в двох мійських округах

1) Се як-раз відповідає звісному зазивови посла т. І. Дашиньского (ще в давнім парламенті, підчас дебат над виборчою реформою) до членів „Koła polsko-go“, щоби не противились так дуже введеню загального голосованя до парламенту, бо прецінь польський „stan posiadania“ в східній Галичині, о котрий їм так ходить, можна відповідними додатковими постановами, навіть при загальнім голосованю, забезпечити Полякам. Так і стало ся.

— в тих де польська Екзекутива своїх кандидатів не ставила (в округах: Бережани і Снятин-Бучач), бо не було ніяких шансів, щоби там могли вийти соц. демократичні послі — своїх кандидатів, знаючи наперед, що вони не перейдуть. Але поставила їх і агітувала за ними, щоби те своє право піддержати.

Другий факт. Коли в рік опісля, через смерть посла Малаховського (демократа), опорожнив ся І. виборчий львівський округ, українська Екзекутива, бажаючи ще раз зазначити своє право до мійських округів і до Львова, поставила вдруге як свого кандидата на сей опорожнений округ т. М. Ганкевича і зараз таки, не порозумівачись вже з польською Екзекутивою, сю кандидатуру оголосила. Загал львівського робітництва прийняв сю кандидатуру з одушевленем і польська Екзекутива, заскочена готовим фактом, вже не зважилась противитись їй. Та все таки, приймаючи її до відома і апробуючи її, застереглась в своїй офіціальной заяві, що робить се виїмково, лише зі згляду на незвичайні заслуги т. М. Ганкевича в робітничім русі у Львові, але на будуче застерігає собі поновно виключне право назначати в мійських виборчих округах соц. демократичних кандидатів. Розуміє ся, се застережене українська Екзекутива зігнувала і певно на будуче не буде ним вязати ся.

Т. М. Ганкевич, як звісно, при сих виборах перепав. Се однак не було для нікого несподіванкою, бо се не був робітничий округ, і поставлене його кандидатури було лише демонстрацією української Екзекутиви проти Екзекутиви польської, демонстрацією, до якої прилучило ся й усе польське робітництво у Львові.

Такі суть відносини між політичними інституціями партій польської і української.

В організаціях Заводових відносини суть не ліпші, коли не гірші. Бо, хоч польські партійні інстанції політичні уважають також політичні інстанції української партії за неіснуючі, то все таки українські Місцеві Комітети і Екзекутива партії можуть, без згляду як відносять ся до них польські Комітети, проводити далше своє діло: організацію українського пролетаріату, і проводять його, і з повним спокоєм можна сконстатувати, проводять його — помімо таких перешкод, помімо неохоти й ворожос-

ти польської партії — з що-раз більшими і красшими успіхами: що-раз більше українського робітництва горне ся до української партії і її ухвалам піддає ся і йде за її зазивами, а на вічах скликуваних нею, з'являє ся звичайно в більшім навіть числі, як польське робітництво на вічах скликуваних польською партією.

Та в організаціях Заводових так не є. Ті інституції суть спільні для всіх робітників — українських і польських, але в тих інституціях полишені вони вже самим собі, бо належати до них можуть лише робітники того самого або спорідненого заводу; для одиниць з кругів так зв. інтелігентних доступ там дуже утруднений — до їх льокалів можуть входити хиба як гості, яким, розуміє ся, на случай, як се не є на руку якій групі членів, особливо верховодячій, вступ може бути легко зборонений. Дальше, се організації не політичні і всякі національні жаданя, які не поставили-б українські товариші, зараз же, під покривкою, що се „політична квестія“, що се „сепаратизм“ а „при варштаті нема ані Поляка ані Українця лише робітник“ — усуває ся.

І так ті Заводові інституції, мимо того, що, як се є в декотрих заводах, українські робітники чисельно не то що дорівнюють але й значно перевищають польських робітників, мимо того всі вони — ще з часів, коли українська партія була майже безсильною — мають характер виключно польський. Почавши від назв а скінчивши на членських легітимаціях, все є польське, польське є і урядоване, хочби в Виділах засідали в більшости українські товариші (бо і так є). І того польського характеру Заводових Товариств старають ся задержати польські товариші і польська партія всіма силами, за всяку ціну.

Тай не диво. Бо хоч цілею Заводових Товариств — бережене економічних інтересів пролетаріату: бережене і розширюване прав робітників в відношеню до підприємців, підмога товаришам в часі безробіт'я і хвороби і т. п., то вже се, що сі Товариства, се одинокі, що мають свої льокалі, де правильно раз-враз збирають ся робітничі члени і де одиноко можна з ними стрічати ся; се, що, зі згляду на значне число членів, звичайно при тих льокалях суть ще більші салі, де можна відбувати віча; що з тих льокалях концентрує ся усе товариське жите робіт-

ників даного заводу; що є там бібліотеки; що в тих льокалях ще найлегше, найпрактичніше побирати від робітників (при оплатах членських) партійний податок, вже те робить з тих Заводових Товариств незвичайно важним чинником в розвою тої партії, яка потрапить здобути собі в сих Товариствах вплив. І можна сказати, що партія, що має вплив в тих Товариствах — живе, бо ту, в тих огнищах робітничого життя ведуть свою агітаційну і пропагаторську роботу довірені мужі партії і держать робітництво при партії. І від неї залежить тоді визначуване в Заводових Секретаріятах (надзорчих інстанціях для всіх Товариств одного заводу або Товариств всіх заводів даного округу) добре платних Заводовою Централєю (у Відни) Заводових Секретарів і редакторів Заводових органів (часописей). А тоді партія має вже спроможність не лише дати своїм визначнішим агітаторам — тим своїм мужам довіря в Заводових Організаціях, матеріяльне забезпечене, але через них й оданує вона цілий заводовий робітничий рух. А тоді й стає вона вже на чолі справді з'організованого пролетаріяту, що дає їй опору у всіх її політичних виступах, стає її політичною авангардією. Тож мати вплив в сих Заводових Товариствах — се вже щось значить.

Не диво проте, що польська партія так запопадливо береже свого неподільного впливу в Заводових Товариствах, що так запопадливо стараєся мати в Виділах поодиноких Товариств, в Заводових Секретаріятах і в редакціях Заводових часописей, своїх людей. І вона їх там має. Отже й не диво, що й цілий заводовий рух в східній Галичині, помимо так значного числа членів-Українців в Заводових Товариствах, є під кермою польської партії і що вся Заводова Організація має характер польський.

Українських робітників в тій Організації так як би не було.

Та годі дивувати ся сему. ✓ Всякі заходи українських робітників, щоб узгляднити їх національні потреби, розбивають ся о рішучий опір польських товаришів. ✓ І український робітник, заголюканий польськими товаришами і засоромлений їх глумливими насмішками, остаточно „для сьвятого спокою“ притихає... Тож і нічо дивного, що

Заводова Організація в східній Галичині має характер польський.

✓ А як заповідливо бережуть польські товариші польського характеру Заводової Організації і як далеко суть в стані посунути ся в береженю тої польськості, нехай послужить отсей факт, що недавно лучив ся.

Діялось се недавно, і не в якімсь глухім провінціо-нальнім куті, а в центрі робітничого руху і партійних інстанцій польської (для східної Галичини) і української партії — у Львові. Стало ся таке:

В однім Заводовім Товаристві, якого члени, мало що не всі, суть Українцями а Виділ складає ся в більшій половині також з Українців, оден з членів Виділу, Українець, назвім його т. Н., став не на руку голові Товариства-Полякови. Отже сей т. голова, Поляк, старав ся конче його позбути ся і то не лише з Виділу, але й з Товариства. О що пішло? — Т. Н. занадто „бороздив“ т. голові. Чим? — Дивний був сей т. Н., він, бачучи, що Товариство складає ся майже з самих Українців, став раз-враз домагати ся, щоби Українці були під зглядом національних прав поставлені на рівно з товаришами Поляками а українська мова, щоби була на рівно шанована з польською. Бо, мушу ту се зазначити, мимо того, що більшість членів Товариства складала ся з Українців, офіційний характер Товариства був польський, і мимо того, що більшість членів Виділу складала ся також з Українців, урядоване Виділу було також польське. Чому? — Ну, на се нехай вже відповідять т. пос. С. Вітик, що заложив се Заводове Товариство, і т. М. Ганкевич, що через ряд літ, на переміну з т. С. Вітиком, був головою сего Товариства. Се жаданє т. Н., з яким він раз-враз звертав ся до Виділу, випроварило т. голову-Поляка з рівноваги. Тож, щоби мати вже раз „спокій“, оскаржив його перед Виділом о ряд злочинів і зажадав суспензії його з прав члена Виділу і перепер ухвалу Виділу, що Виділ відніс ся до виспії інстанції Заводової, до Заводової Комісії (у Львові), з жаданєм переведеня сьлідства і евен-туального виключеня його з Заводової Організації (а тим самим, на підставі організаційних статутів польської і української партії — з партії)¹⁾. Заводова Комісія перевела

¹⁾ Характеристичне ту ще й те, що про всі ті злочини т. голова знав від ряду літ, та не робив з сего ніякого ужитку, а що більше,

слідство і видала вирок узнаючи т. Н. винним закинути йому злочинів і виключила його з Заводової Організації. Внаслідок сего зістав т. Н. виключений з Товариства, а крім того, в пару днів опісля, появилася допись в Сіос-і — в львівськiм органі польської партії — в якій оповіщено, що т. Н. зістав ще виключений і з партії (польської). Се посльідне було однак о стільки не важне, що т. Н., як Українець, до польської партії не належав, отже польська партія не мала права виключати його з партії, — се належало вже до партії української. І справді, український Місцевий Комітет відніс ся зараз до Заводової Комісії з жаданем предложення йому вироку і протоколів слідства. Рівночасно і т. Н. відкликав ся до українського місцевого Комітету з жаданем переведення на ново слідства. Заводова Комісія через довгий час, мимо частих ургенсів, не надсилала вироку. В кінци, на рішучі жаданя і особисті інтервенції делегата М. Комітету, вирок видала. І М. Комітет визначив слідчу комісію і поручив їй перевести ціле слідство на ново. Слідча комісія переслухала всіх свідків покликаних стороною обжаловуючою і обжалованим і між ними, розуміє ся, також всіх тих, що зізнавали перед Заводовою Комісією. І що показало ся? — Всі свідки, що мали потвердити перед судом Заводової Комісії закинені т. Н. злочини, а на котрих то зізнаннях опираючись Заводова Комісія видала засуджуючий вирок на т. Н., рішучо заперечили, будьто би коли небудь щось подібного перед судом Заводової Комісії говорили і що, видно, протоколи слідства зістали сфалшовані..

Українська Екзекутива уневажнила вирок Заводової Комісії і узнала на-дальше т. Н. членом партії.

А Виділ сего Заводового Товариства? — Т. голова-Поляк, є дальше головою Товариства, а т. Н. дальше не є членом Товариства.

Польська партія має в своїх руках цілу Заводову Організацію. І з нею поводить ся вона як з своєю інституцією і уживає єї до своїх політичних цілей, навіть таких, що з політикою соц. демократії і з соціалізмом взагалі, не має нічо спільного. Приміром: з приводу ґрунвальдського

сподіючась, що буде мати з т. Н. користь в Виділі, через ряд літ перепроваджував його вибір до Виділу.

обходу переперла вона на Заводовій Комісії, помимо протесту українських членів Комісії, ухвалу, наказуючу усім Заводовим Товариствам, отже й українським робітникам, що належать до них, взяти офіційно участь в тім обході. Польська партія уважає Заводову Організацію як свою домену.

А мимо того, мимо такої беззглядности і нетерпимости польських товаришів до „націоналістичних“ домагань товаришів українських, українська партія таки змогла вже і там продерти ся і на превеликий жах польських товаришів виказати ся хоч ще не значним, та все таки вже видним впливом своїм. Хоч як змагались польські товариші прикласти до Заводової Організації східної Галичини польську маску, таки удаєсь вже українській партії, хоч поволи але постійно, ту маску з неї здирати. Посьлідний Краєвий Конгрес Заводової Організації в Перемишлі (в маю с. р.) бачив ся вже навіть змушеним прийняти ряд жадань поставлених до него посьлідним Конгресом української партії (в 1909 р. у Львові) в справі національних прав українських товаришів в Заводовій Організації, а крім того, для Заводових Секретарів округів львівського і підкарпатського (Дрогобич-Стрий-Сколе-Болехів-Долина) поставив услівє знаня не лише польської але й української мови, в слові і в письмі. Крім того від 1909 р. почав виходити (у Відни) для робітників в тютюнових фабриках український місячник „Робітник у фабриках тютюну“, а для робітників жедезничних, від мая с. р. (у Львові), рівнож місячник „Железничник“.

На тім, розуміє ся, справа не скінчить ся. Українська партія не устане в дальшій борбі о вплив партії в Заводовій Організації і в тій борбі не уступить, хочби мало дійти до не знати яких конфліктів з польською партією.

Як в Заводовій Організації, так само стоїть справа і в Касах хорих. Хоч до Кас хорих належать усі українські робітники — Заряди тих Кас, о скілько ті Каси дістались до рук соціал-демократії, суть в руках польських товаришів. Що се значить? — Знова те саме, що при Заводових Організаціях: польська партія, маючи в своїх руках, здобуті так українським як і польським робітниц-

твом, Каси хорих, обсаджує урядничі місяця Каси своїми агітаторами, значить — дає своїм агітаторам матеріяльне забезпечене, і вони вже безпечно можуть віддавати ся поза урядовими годинами соціалістичній пропаганді і агітації для польської партії, отже збогачувати її боеві ряди щораз новими, приагитованими для партії, робітниками. І партія росте, крішшає, її розвиток йде в постійнім, нормальнім темпі. А українська партія? — Вона саме через те, що не має як забезпечити матеріяльно своїх агітаторів, безустанно хоруге на брак їх; бо кождий майже з її агітаторів мусить, по коротшій чи довшій часі, покидати — щоби жити — агітаторську роботу для партії і хапатись рад-не-рад зарібкової праці десь у людей з чужої для робітництва сфери, а там вже, зрозуміла річ — ради хліба — затихає, поволи від партії відчужуєсь, а в кінці й цілком для партії гине. І партія ніяк не може розвести такої систематичної і постійної агітаторської діяльності, як польська партія, і ніяк не може дорівнати їй своїм розвоєвим темпом. А як вже удасть ся приміститись при тих Касах одному-двом з поміж товаришів Українців, то лише таким, що потрібні для деяких з провідників партії напрямку об'єднюючого з польською партією, прим. для т. пос. С. Вітика. Партія як така, для польських товаришів не має жадного значіння; і хочби й як упоминала ся вона, хочби й як жадала приміщення в котрійсь з тих Кас, що суть в руках соціал-демократії, властиво в руках польської соц. демократичної партії, котрого з своїх агітаторів, того, котрого поручить Екзекутива партії — Заряди тих Кас переходять над тими жаданнями до дневного порядку. А коли хвилеві обставини так зложать ся, як се було недавно в однім місті, що зі згляду на загально-робітничий рух в тій місцевості, треба було конче примістити при Касі одного з українських агітаторів, то Заряд той Каси заявив, що дасть місце при Касі не тому українському агітаторови, котрого поручить Екзекутива партії, а лише тому, котрого поручить т. М. Ганкевич...

І се дієсь в Касах хорих, до котрих належать не лише усі польські, але й усі українські робітники, котрих Заряди і усі їх урядники оплачують ся грошем не лише польського але й українського робітника.

І так Каси хорих, що зістали здобуті українськими і польськими робітниками, уважає польська партія як

свої інституції. Тож, розуміє ся, ті Каси мають на вні, так як і Заводова Організація, характер польський. Все внутрішнє урядоване і внішне (зі сторонами) польське, всі оголошення, статuti, білянси, даліше — вивіски в тих Касах, членські карти, все те рівнож виключно польське, — для українського слова місця там нема¹⁾. І чи-ж українська партія може терпіти довше такий стан? Чи-ж не мусить вона і ту розпочати рішучу борбу — чи-ж не мусить добувати і ту для українського робітництва належних йому прав а для української партії належної їй впливу, хочби та борба була й як тяжка?

Так уложили ся взаємні відносини між українською а польською партією в східній Галичині. Відносини, як бачимо, цілком не завидні.

* * *

Та цікаве, незвичайно цікаве становиско, яке в тій борбі обох партій, займає група об'єднуючої політики

¹⁾ На одних з посльідних Загальних Зборах львівської Каси хорих прийняте зістало внесене, поставлене одним членом Каси, Українцем, в імени українських членів, щоби вивіски в Касі, оголошення, членські карти (для членів Українців) друковані були також в українській мові, і щоби й урядоване з українськими сторонами велось в українській мові. Ту ухвалу однак магістрат міста Львова (як надзорча інстанція) зніс. Заряд Каси вніс на те відклик. Та минуло щось два роки, а справа ще не була полагоджена. І ось в однім з чисел „Діла“ (здаєсь чи не з сего року) появилась була нотатка чи допись, з запитом до Заряду Каси, що дїє ся з ухвалою Загальних Зборів Каси що до української мови і чому Заряд Каси до того часу тих ухвал не виконав? На се появилась в однім з найблисших чисел „Głos-y“ відповідь т. М. Ганкевича (секретара Каси) написана в сильно подразненім тоні, в якій він заявляє, що Заряд Каси готов був все зробити, що до него належало, а коли ухвала Загальних Зборів не зістала виконана, то тому, що магістрат міста Львова сю ухвалу зніс, а відклик Заряду ще до того часу не полагоджений. Та на се можна спитати т. М. Ганкевича: так щож, то справа ся так і лишисть тя неполагодженою і українські члени Каси ніколи вже не дїждуть ся виконання ухвали Загальних Зборів? Чи ж нема вже на те ніяких способів, щоби змусити кого треба, щоби ся справа таки вже раз зістала полагодженою? — Суть способи і то на оден і не два, треба лише інтересувати ся тою справою, не забувати на неї і справді щік про нею зайняти ся.

з польською партією партії української, а властиво два найвизначніші представники її—т. М. Ганкевич і т. посол С. Вітик. Вже з повішеного представлення взаїмних відносин партій польської і української те становишко їх вирізуєсь досить ясно. Тож не буду вже довго над сим з'упинятись а ограничуєсь лише до пару додаткових рисів, які їх політику і їх самих ще виразнійше схарактеризують.

Головним, засадничим рисом політики т. М. Ганкевича є вдержати увесь робітничий соціал-демократичний рух в східній Галичині в тих формах, в яких проявляв ся він через довший ряд літ і в яких він сам політично виховав ся і дозрів. Ся форма, се та, яку надала сему рухови польська соц.-демократична партія, під фірмою котрої сей рух через довший ряд літ дозрівав, а який через те і прийняв характер — польський. В сій то польській соц.-демократичній партії розпочав свою соц.-демократичну діяльність т. М. Ганкевич, ту стрічав ся він з українською частиною східно-галицького робітництва, ту й держав він його своєю причлежністю, а в кінці так зжив ся там з людьми — з товаришами польськими і з самою партією, що надати сему рухови инші форми, відмінні від дотеперішних, видаєсь йому не то шкідливим але просто убійчим для загального соц.-демократичного руху в східній Галичині.

Та не лише що зжив ся т. М. Ганкевич з польськими товаришами і з польською партією, він ще й переняв ся цілком ідеологією польської партії, а спеціально фракції „Польської партії соціалістичної“, так зв. „пепесівців (P. P. S.), найбільш націоналістичної з польських соціалістичних фракцій, і та ідеологія „пепесівська“ стала для него як-раз критерієм в осуджуваню українсько-польських відносин взагалі, а міжпартійних відносин соц.-демократичних партій української і польської спеціально¹⁾. І коли існування української соц.-демократичної партії в східній Галичині не може заперечити і не

¹⁾ Ся його „пепесівська“ ідеологія виявляє ся раз-в раз в його промовах і статях, о скільки в них дотикає він польсько-українських відносин, а найяскравіший вислів свій найшла вона в його брошурі, що появилася сего року (в Кракові), під зал.: „Niepodległość Polski“. Ся брошура була друкована перед тим в львівським „Głos-і“.

хоче — сам же він є здецидованим Українцем, по своєму, спеціальному розумінню українства — то ієнованє сеї партії уважає він, судячи по всій його публичній діяльності через протяг 15 літ, лиш о стілько за оправданє, о скілько се не нарушує, так сказатиб — „стану посіданя“ польської партії, о скілько вона не розбиває тих форм загального соц.-демократичного руху, в яких він через довгий ряд літ, ще навіть до недавна, проявляв ся, а які надала йому як своєму, польська партія.

Все те можна ілюстровати рядом фактів. Ограничусь до кількох.

Як знаємо, в 1908 р. взяв був т. посол И. Гудец (Поляк) офіціально участь в похороні убитого гр. Андрія Потоцкого. Се викликало загальне невдоволенє а навіть обуренє між загалом львівського робітництва, польського і українського, і український львівський Місцевий Комітет вислав був навіть письмо до Місцевого Комітету польської партії з запитом, як оправдає він сей поступок т. И. Гудеца. На сей запит польський Комітет не дав жадної відповіді. Та от, саме тоді наближалось сьвято робітнице — 1 Мая. До того часу було так, що український М. Комітет і польський уряджували все те сьвято спільно, в тім однак році український М. Комітет, довідавшись, що польський М. Комітет призначив на предсідателя і на референта першої точки маєвого віча власне т. пос. И. Гудеца, рішив урядити осібно для українських товаришів сей маєвий обхід. Але т. М. Ганкевич, довідавшись про таку ухвалу, зарядив сейчас спільне засіданє М. Комітету і Екзекутиви партії і перепер ухвалу Екзекутиви — в котрій тоді засідали в більшости приклонники обєднуючої з польською партією політики — яка знесла ухвалу М. Комітету і наказала йому, мимо його супротивленя, безуслівно прилучити ся в обході того сьвята до польської партії. І М. Комітет, піддаючись волі висшої інстанції, рад-не-рад, поступив так, як вона наказала.

Що до сеї спільности сьвяткованя 1 Мая, то ся спільність зазначуєсь тим, що котрийсь з виднійших членів української партії входить до президії маєвого віча, як заступник предсідателя, а котрийсь з українських провідників реферує посьлідну точку дневного порядку: Братерство народів. Сю точку реферує звичайно, майже все,

т. М. Ганкевич. Зміст зего реферату, розуміє ся, через те все менш-більш однаковий і все зводить ся до одного: до незвичайно гарної і з незвичайним жаром виголошеної глорифікації революційних взривів польської суспільности XIX в. задля відбудованя Польщі, і все кінчить ся окликом: нехай живе незалежна Польща! Нехай живе незалежна Україна! Та неодному слухачеві мусить певно насунутись зараз питанє: при чім ту „незалежна Україна“? Бо, коби-ж т. М. Ганкевич хоч одним реченем згадав в своїй промові про Україну, а то — ні словечка про неї, а все про Польщу: про єї змаганя до незалежности, про єї боротьбу з заборчими державами і т. п. Правда, тоді, коли Польща своїми повстаннями зривалась до незалежного життя, Україна мовчала, знеможена Польщею і Татарвою, добита Московщиною. Та чиж задля того справді вже негідна вона згадки? Таж прецінь сеї промови слухають в першій мірі товариші Українці і годилоби ся їм дещо сказати й про Україну, не, щоби її хвалити, а щоби навчити товаришів Українців, як не повинен поступати поневолений народ і що треба робити, щоби спали кайдани неволі. Та й не такаж то вже крайня негідниця та Україна. Чиж не зривалась й вона до волі? Чиж менше пролила крові, щоби зажити незалежним житєм? А коли остаточно улягла і знеможена, не в силі була вже на цілий протяг XIX в. видобути з себе нової енергії і революційного завзятя, щоби дальше ще добиватись незалежности, як се робила Польща — котрої також, хоч в сто літ пізнійше, стрінула доля України — то чиж не улягла вона знеможена в великій часті не через кого иншого а через саму таки Польщу? Та видно, т. М. Ганкевич таки уважає Україну негідною згадати в своїй промові й про неї, поруч Польщі. А коли мимо того закінчує свою промову окликом незалежности не лише Польщі але й України, то з того може зродитись хиба одна думка: що значить, України без Польщі нема, а о скільки є, то є лише о стільки, о скільки є при Польщі і живе житєм Польщі... Ну, а коли так, то й нема що про неї осібно говорити. — Як се убійче під зглядом національного вихованя для українського робітництва — се чей ясне.

Се замовчуване т. М. Ганкевичом проявів життя українського народу, замітне також і в його відзивах, з я-

кими він звертає ся до польської суспільности. Як начальний редактор „Głos-u“ (органу польської соц. демократичної партії) має він можливість і нагоду інформувати про те жите польську суспільність в правдивім, дійснім сьвітлі і се навіть обовязок його зі згляду на ті просто божевільні видумки націоналістичної польської преси, так зв. поважної і так зв. брукової, на українство взагалі, а на визвольні змаганя його в східній Галичині спеціально. Се обовязок його, як редактора соц. демократичного дневника, власне зі згляду на польських робітників, котрим побіч „Głos-u“ попадають в руки всілякі брукові „Gońc-i“, і зі згляду на польську соц. демократичну інтелігенцію, яка, не знаючи української мови, ані в слові ані в письмі (хоч живе в східній Галичині, серед українського населеня і раз-враз з ним стикає ся), всі відомости про українство черпає з всіляких „Słow-iv polsk-ix“, „Dziennik-iv polsk-ix“, „Kurjer-iv lwowsk-ix“ і т. п. Та таких інформацій дійсного життя і змагань української суспільности в східній Галичині в „Głos-i“ нема. Є лише критика політики українського парламентарного клубу, критика впрочім цілком вірна, але сама політика і то одного українського клубу, се чей ще не вірні інформації про жите цілого українського народу.

А чейже не так то вже, здаєсь, тяжко на такі інформації. Прецінь крім т. М. Ганкевича, як головного редактора, є ще в „Głos-i“ т. Т. Мелень, як головний співробітник, також Українець, і оба вони — здаєсь одинокі в цілій польській партії, що читають українські часописи — дуже добре можуть інформувати ся і певно інформують ся про жите українського народу в Галичині, та й знають те жите в різних його проявах, не лише політичних, але й інших, не так вже нещасних, не так вже гідних сьміху, кпин і легковаженя... Та про все те й згадки не ма.

Те легковажене життя українського народу, те закриване очий перед ним, чи радше, промовчуване і закриване його перед польською суспільністю йде так далеко, що навіть й українська соц. демократична партія не може виявитись в цілій повноті свого життя перед польським робітництвом. І надармо шукав би читач „Głos-u“ прим. за інформаціями про партійну українську соц. де-

мократичну літературу, про партійні українські видавництва, хоч все, що лише появить ся з української партійної літератури — і брошури і видавництва — все те висилає ся ред. „Głos-y“.

І деж має інформувати ся польський робітник і польський соц. демократичний інтелігент про жите українського народу? Чи в „Głos-i“? — Ту тих інформацій не найдуть. Так вони й „інформують ся“ про те жите там, де про тих „ukraińców-hajdamaków“ найбільше пишуть, в ріжних „Gońc-ax“ і „Słow-ax polsk-их“... Не диво проте, що так пересякле польське робітництво і польська соц. демократична інтелігенція нехіттю і недовірем до українського народу; що так легковажно відносять ся вони до него і до його визвольних змагань; що така страшна ігноранція їх в українських справах.

Становиско т. посла С. Вітика в тих взаїмних відносинах української і польської партії таке саме як т. М. Ганкевича. Всеж таки, се треба ту зараз зазначити: зі згляду на мотиви такого а не иншого поступованя, такої а не иншої політики т. М. Ганкевича і т. С. Вітика, становиско одного а другого треба інакше осуджувати. Ту треба конче узгляднити ще й чинник моральний в поступованю одного і другого. І з того згляду є між одним а другим ріжниця.

Ся ріжниця лежить в тім, що коли т. М. Ганкевич все що робить, робить в найліпшій переконаню, що так треба робити, що се єдино добре і слушне, і з тім напрямі йде консеквентно аж до самовідреченя і самопониженя, — то в т. С. Вітика одиноким чинником його політики, його такого а не иншого поступованя в відношеню до української і польської партії є — порожня амбіція, хоробливе бажанє блєстїти, бути на верху. І йому не вистарчає признанє якоїсь одной групи чи партії чи категорії людей, як т. М. Ганкевичови — тої групи, чи партії, з котрої думками він годить ся, котрої ідеали спільні їй і йому, він бажає признаня з всіх сторін. Тож, хоч в своїх публичних виступах він все береже чистоти престіжу польської партії, щоб блєстїти перед нею і приймати від неї признаня, то мимо того не забуває він також і на українську партію і на українське громадянство взагалі; і тому не раз можна стрїтитись в його публич-

ній діяльності з більше „симпатичними“ для українського громадянства чинами і заявами, чим в діяльності т. М. Ганкевича, бо йому ходить ще й о признане українського громадянства. Але що, виступаючи згідно з інтенціями польської партії, він більше може блестіти серед загалу галицького робітництва, а посередно... навіть й цілої галицької суспільности, як колиб поступав згідно з інтенціями української партії, бо польська партія як дотепер, так і тепер ще кладе головне знамя на галицьким загально-робітничим русі, так ціла „форса“ заходів т. С. Вітика блестіти, звернена — до польської партії.

Так се ті моральні чинники, які треба узгляднити при одіюваню становиска т. М. Ганкевича і т. С. Вітика в взаємних відносинах партій української і польської.

Для ілюстрації що йно сказаного, наведу оден характеристичний факт, саме з посьлідних часів.

В часі посьлідної соймової сесії, в якій найбільше пекучою справою була справа реформи виборчої ординації, заняв ся т. С. Вітик уряджуванем у Львові ряду віч, власне задля сеї реформи. Та мимо того, що є він головою українського львівського Місцевого Комітету, не порозумів ся він в сій справі з українським М. Комітетом, лише з М. Комітетом польським. Віча відбули ся. Однак хоч вся робота, остаточно, спала на стислійший комітет, з трех людей: тт. С. Вітика, С. Геря і М. Ганкевича — всіх трех Українців, і хоч на всіх тих вічах промовляли не лише польські але й українські бесідники-референти, то всі ті віча відбули ся під фірмою польської партії. Український М. Комітет, заскочений сею роботою, зійшов ся на засіданє, щоби обрратитись над дальшим пляном акції, в справі виборчої реформи, а також, щоби заявити т. С. Вітикови своє невдоволенє, що він мимо того, що є головою українського М. Комітету, порозумів ся для сеї акції лише з польським М. Комітетом а український М. Комітет поминув цілком на боці. Та до засіданя не прийшло — т. С. Вітик розбив засіданє, в ім'я засади висказаної ним тоді: я ту пан! партія — то я!, і довів до такого скандалу, що всі члени Комітету, навіть його приклонники, зложили в Екзекутиві партії заяву, що доки т. С. Вітик буде головою М. Комітету, доти вони в М. Комітеті засідати не будуть. Здавало-б ся, що т. С. Вітик із заяви

товаришів витягне консеквенцію, що супроти такої однодушної заяви недовіря зложить уряд голови Комітету. Та т. С. Вітик — не такий. Що товариші з Комітету заявили йому так рішучо своє недовіре, се йому — байдуже, се лишить ся і так в тайні... А що М. Комітет не буде сходити ся, то се навіть ліпше для него, бо не буде йому „бороздити“. Але уряд голови львівського М. Комітету — се таки щось є. Тож він його й задержав. І вийшло таке, що так важна партійна інституція, як львівський М. Комітет, фактично не існує, але існує зате голова Комітету — т. С. Вітик. І що ту цікаве, як-раз торік на Загальних Зборах львівських українських товаришів вибрано т. С. Вітика головою українського М. Комітету власне задля сего — так, як се зробила й Екзекутива партії, вибираючи т. М. Ганкевича на голову Екзекутиви — щоби тим кріпше звязати його з українською партією і змусити його, так сказати-б — морально, віддати всю свою працю не польській партії а українській, щоби тим живіше заняв ся організацією українського робітництва в українській партії. Та що вийшло?

Так треба вже раз поставити справу ясно. Поки т. М. Ганкевич і т. С. Вітик душею жити будуть поза українською партією, а для загалу уходить будуть за її офіційних представників, поти партія ніколи не зможе стати кріпко на своїх власних ногах, поти не знайде вона признаня і пошанованя, не плятонічного (зі згляду на т. Ганкевича і т. С. Вітика) але фактичного у польській партії, поти не знайде вона признаня і пошанованя й у загалу українського робітництва. Кождий її самостійний виступ, кожда її самостійна акція, кожда її самостійна заява буде параліжована противною акцією, противною заявою, протиставним виступом т. М. Ганкевича і т. С. Вітика. І польська партія, покликуючись лише на них — ними таки буде побивати українську партію. А загал українських робітників, здеорієнтований суперечними поступками партії і її офіційних представників, не зможе ніколи усталити своїх відносин до української партії, а вічно хитатись буде в укладуваню тих відносин між партією українською а польською. Тоді неможливо буде, щоб українська партія стала справді прибіжищем для загалу українського обіництва. Партія, затовкувана найдивачнішими супе-

речностями, сама в своїм власнім нутрі буде себе пожерати, збувати буде свою енергію на борбу між членами а її представниками, замість, щоби ужила її на виконане своїх партійних завдань.

Отже, партія мусить раз скінчити з тою дволичністю, якою ознаменувала вона себе через партійний гермафродитизм її офіціальних представників, т. М. Ганкевича і т. С. Вітика, і мусить скинути з себе те знамя рабства супроти польської партії, яке власне від них на неї спало. Партія мусить стати раз на власних ногах. І проте мусить вона вже раз сказати т. М. Ганкевичови і т. С. Вітикови: або там — або ту! Вона се їм мусить сказати, коли вона справді хоче існувати, коли справді хоче розвиватись, коли справді хоче з успіхом переводити своє діло. І вона се скаже, коли вона не зглядами на особи а зглядами на партію має руководитись, коли не інтереси поодиноких осіб а інтереси партії є для неї першим і найважнішим.

Нехай, що т. М. Ганкевич і т. С. Вітик опинять ся там — в польській партії. Тоді справа буде ясна, як ясною є справа відносин партії української до польської. Але коли вони таки побачуть, що таки ту — в українській партії їх місце, то нехай-же тоді зажадає від них партія того, чого має право жадати від кожного члена партії: коли вони справді мають волю працювати для українського робітника, то нехай-же працюють для него в українській партії і через українську партію.

Еманципацийний клич за видобутем української партії з під залежности від партії польської мусить розійтись поміж весь загаль українського робітництва. Українська партія не може терпіти довше — минув той час! — щоби польська партія могла уважати себе дальше за одну, властиву представницю робітничого руху в східній Галичині. Українська партія не може також довше терпіти, щоби і т. М. Ганкевич і т. С. Вітик, свідомо чи несвідомо, як орудіє польської партії, побивали і розбивали, справді з негарним і нешляхотним завзятем, тсй круг українських товаришів, недавно ще так нечисленний, що зірвав ся класти перші підвалини під справді незалежну, самостійну українську соц. демократичну партію. Сегодовше українські товариші терпіти не будуть і не мо-

жуть. Тож хочби як прикру і як тяжку борбу прийшлося їм звести задля того, вони сеї борби підіймуться — певні побіди.

Партія почуває вже себе досить в силах, щоби підняти і довести ту борбу до кінця. А що почуває вже себе в силах до сего, се завдячити треба власне тому, недавно ще так нечисельному, кружкови українських товаришів, що мимо тільки прикрих хвиль, мимо тільки наруг і глуму, що спадали на них власне від тих офіційальних представників партії, т. М. Ганкевича і т. С. Вітика, не зражалась тим, а проводили своє діло безвпинно, хоч з трудом, щораз даліше і даліше. І їм то завдячити треба, що в тій проломовій для партії хвилі, коли приходиться ся отсе мені писати про відносини між українською а польською партією, можу писати про се так отверто, без шкоди для партії, а противно — з користю для неї. Підношу се ту тим радше, що власне мене — через те, що я, не почувачи в собі ані агітаційних ані організаційних способностей, не брав в тій роботі товаришів безпосередно чинної участі — всі ті прикри хвилі і ті конфлікти з т. М. Ганкевичом і т. С. Вітиком, з природи річи, оминули; вони на мене не спадали, а спадали власне на тих товаришів.

*

Даліші взаїмні* відносини між* українською а польською партією — те, як вони уложать ся, залежне буде від становиска, яке займе польська партія до сеї еманципційної борби партії української. Коли польські товариші зможуть се зрозуміти, що рівноправність і рівнорядність української партії є конечним услівем до мирного співділання української і польської партії на терені східної Галичини, то ті відносини будуть мирні і товариські. Коли-ж польські товариші сего зрозуміти не зможуть, чи не схочуть, тоді, борба буде йти даліше і вестись буде щораз острійше. За вислід борби українські товариші спокійні.

Всеж таки можна ту звернути увагу польських товаришів на одно. Коли польські товариші будуть даліше вести супроти української партії політику негованя, то нехай приготують ся на таку можливу евентуальність. Зближає ся вже поволи час нових виборів до парламенту і до сойму (до сойму, вже на підставі нової соймової виборчої

ординації) і польська партія знова зверне ся до українських товаришів, щоби вони поперли при виборах до парламенту і до сойму її кандидатів. Так нехай-же польські товариші добре розважать, яку вони можуть дістати відповідь від українських товаришів, коли вони дальше будуть супроти української партії проводити свою до-теперішню політику. Нехай розважать вони, чи не може зайти така евентуальність, що українські товариші, зражені до крайности тою політикою—відсунуть ся від виборів польських соц. демократичних кандидатів. А нехай не забувають, що всі теперішні галицькі польські соц. демократичні послы до парламенту вийшли в східній Галичині як-раз лише завдяки голосам українських товаришів, і що в західній Галичині, на терені польським, всі польські соц. демократичні кандидати провалились — навіть т. І. Дашиньскі, котрому треба було аж на Шлеску опорожнювати мандат, щоби міг дістати ся до парламенту. Тож нехай не подивують ся польські товариші, як при найблисших виборах до парламенту і до сойму, через можливу абетиненцію українських товаришів, польські соц. демократичні кандидати провалять ся ще й в східній Галичині і що тоді ні оден польський соц. демократичний посол не вийде з Галичини. І так ще не покінчені рахунки між українською а польською партією, з приводу посьлідних виборів до парламенту, за виключене польською партією з мійських виборчих округів українських кандидатів. Українські товариші не думають довше видвигати в гору на своїх плечах польських товаришів, на те, щоби опісля польська партія топтала українську партію.

Нехай-же польські товариші застановлять ся над тим.

**„Селянська доля та якою
дорогою треба йти селянам“.**

Видане „Червоного Прапору“ ч. 9. коштує
10 сот.

Юліян Бачинський

Г Л Ь О С С И

Ціна 2 кор., для передплатників „ЗЕМЛІ і ВОЛІ“
1 кор. 50 сот.

„ЗЕМЛЯ і ВОЛЯ“

орган української соціалдемократії

Виходить що тижня у Львові і коштує на рік
в Австрії 4 корони, в Німеччині 5 марок, в Аме-
риці 2 долари, для Росії й усіх інших країв 8
корон річно. Оказові числа висилають ся даром.
Пишіть на адресу „Земля і Воля“, Львів, вул.
Собеского ч. 3.

„БОРБА“

соціалдемократична часопись для робочого народу. Вихо-
дить два рази на місяць в Чернівцях і коштує в Австрії 4
кор. річно. Адреса: „Борба“, Чернівці. вул. Мораря ч. 20.
(Буковина).

„Робочий Народ“

орган українських соціалістів у Канаді та в Злучених Дер-
жавах. Виходить два рази на місяць і коштує річно 1½ дол.
Адреса: „Robotchuj Narod“, Winnipeg, Man., Canada Box
3542 (Sta. B.).

35x
0,93 коп
(1986)

Володимир Левинський.

== **Селянство і соціалдемократія.** ==

Додаток :

Аграрні програми соціалістичних партій.

112 стор. Коштує 1 кор. 40 сот.

Львів, накладом редакції „Землі і Волі“.

„На теми дня“

збірник статів.

М. Чацький: Сучасний момент в життю української нації і завдання української соціалдемократії.

Л. Рибалка: Сучасний кооперативний рух й наша партія.

М. Чацький: Наші організаційні завдання.

Л. Рибалка: Націоналізація життя і наша партія.

63 стор., коштує 30 сот. Львів.

Дм. Донцов.

== **Школа а релігія.** ==

Виданє Укр. Студ. Союза 40 сот.

До́клад

Української Соціалдемократичної Робітничої Партії Росії
Міжнародному Соціалістичному Конгресові в Копенгазі.

Видане Ц. К. У. С.-Д. Р. П., 16 стор., коштує 10 сот.